

स्वाध्याय प्रबोध- ८ परमार्थस्तवन, प्रत्ययेविवरण, येत्ननिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ स्पष्ट करा

1. अनंत जन्मीचे पुण्य जोडे| तरीच परमार्थ घडे| मुख्य परमात्मा आतुडे| अनुभवासी|| (१९-२४)
परमार्थाची प्राप्ती असेच कोणालाही होत नसते. त्यासाठी पूर्वसंचित असावे लागते. मागील अनेक जन्मांचे पुण्य जर पाठीशी असेल तर परमार्थ प्राप्तीसाठी आपण लायक होता. त्यालाच ती अनुभूती मिळू शकते.
2. कर्तयासी वोळखावे| यास विवेक म्हणावे| विवेक सांडिता व्हावे| परमदुःखी|| (१३-७-२९)
नक्की हे सगळे कशामुळे चालू आहे याचे ज्ञान, या सर्वांच्या कर्त्याचे ज्ञान हे विवेक असेल तर मिळते. तो जर विवेक नसेल तर माणूस दुःखी होतो. नेहमीच्या जीवनात कित्येकदा पुढे पुढे करण्यार्यानाच महत्त्व मिळते पण त्या सर्वांचा मागचा कर्ता करविता वेगळा असू शकतो, त्याचा शोध घ्यावा असे समर्थानी सुचवले आहे. नीर-क्षार विवेक.
3. अभ्यासे प्रगट व्हावे| नाहीतर झाकोनी असावे| प्रगट होऊनी नासावे| हे बरे नव्हे|| (१९-७-१७)
विषयाची पुरेशी तयारी झाल्याशिवाय त्याचे प्रकटीकरण/सादरीकरण करू नये. त्याच्या आधीच प्रदर्शन केले तर फजिती होऊ शकते. असे सांगतात की पूर्वीचे गुरु शिष्याची गाण्यात पुरेशी तयारी झाली नसेल तर मैफिलीत गाऊ देत नसत, मग त्याला अनेक वर्षे लागली तरी चालतील.

प्रश्न २: परमार्थाची महती

साधकाचे सर्वोच्च ध्येय असलेल्या परमार्थाची समर्थानी या समासात महती सांगितलेली आहे. समर्थ म्हणतात, परमार्थ हे सर्व ज्ञानाचे सार, न संपणारे, अपार आहे. ते कोणी हिरावून घेऊ शकत नाही. त्याला राजाच्या जुलुमाचे, अग्नीने जाळण्याचे भयं नसते. त्या ठेव्यात कधीच घट होऊ शकत नाही. त्याच्या प्राप्तीने जन्म-मृत्यूच्या फेऱ्यातून सुटका होते. सायुज्यमुक्ती प्राप्त होते. पूर्वीच्या योगी पुरुषांचेही हेच ध्येय होते. परमार्थाच्या विचारातून शुद्ध आत्मतत्त्व अंतःकरणात प्रकट होते. योगी परमार्थामध्ये तन्मयावस्थेत जातात. परमार्थ हे जीवनाचे सार्थक आहे. तो संसारातून तारून नेतो आणि त्यामुळेच मोक्षप्राप्ती होते.

प्रश्न ३: कल्पना विस्तार

1. विचारे प्रकृती संव्हारे| दृश्य असतांच वोसरे | अंतरात्मा निर्गुणी संचरे | अध्यात्मश्रवणे|| (१३-७-१२)
अध्यात्म श्रवणाने काय घडते त्याचे विवेचन या ओवीत आहे. विवेकामुळे जे काही विश्व दिसते आहे, ते असूनसुद्धा त्याच्या लेखी ते नाहीसे होते. त्याचा प्रलय होतो. यानंतर आत्मा परब्रम्हात विलीन होतो. पूर्वीच्या संतांचे या दृश्य सृष्टीतून गमन (ज्ञानेश्वरांची समाधी, तुकाराम महाराजांचे वैकुंठ गमन) या प्रकारचे वाटते.
2. जो जो लोक दृष्टीस पडला| तो तो नष्ट ऐसा कळला| अवघेची नष्ट; येकला भला - | कशावरुनी | (१९-७-१३)
हल्ली उठ सुट सर्वांना नावे ठेवण्याची पद्धत आहे. बाकी सर्व वाईट पण मी मात्र चांगला, असे सर्वांनाच वाटते. हाच विरोधाभास आहे. हे वाटणे सत्याला धरून नाही आणि एखाद्या नेत्याला-महंताला तर मुळीच नाही. प्रत्येकात चांगले वाईट गुण असतात तेव्हा फक्त वाईट बघू नये.

प्रश्न ४: ओव्यातील सूत्रे

1. कोण कोण राजी राखले| कोण कोण मनी भंगले| क्षणक्षणा परीक्षले| पाहिजे लोक|| (१९-७-६)
महन्ताने किंवा नेत्याने आपल्याबरोबर कोण आहे, कोणाला आपले विचार पटतात आणि कोणाला नाही याचे नेहमी भान ठेवावे. त्याप्रमाणे त्याच्याशी कसे वागावे हे ठरवावे.

स्वाध्याय प्रबोध- ८ परमार्थस्तवन, प्रत्ययेविवरण, येत्ननिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

2. आशाबद्धी क्रियाहीन। नाही चातुर्याचे लक्षण। ते महंतची भणभण। बंद नाही। (१९-७-८)
काही लोक उगाच थोपवलेले नेते असतात. आळशी, मुख्र आणि चारित्र्यहीन असतात. त्यांचे पितळ लवकरच उघडे पडते. असे असूनही काही जण महंत पणा चालू ठेवण्याचा प्रयत्न करतात पण निष्फल. हे सूत्र आपल्याला राजकारणात, वारसाहक्काने मोठे झालेल्यांच्यात प्रामुख्याने दिसते.
3. परलोकी वास करावा। समुदाव उगाच पाहावा। मागण्याचा तगादा न लावावा। काही येक। (१९-७-११)
लोकांकडे आपल्या अलिस अश्या पातळीवरून व्यवहार करावा. अध्यात्माची चौकट आणि निरलासता सोडू नये. काही मिळवण्यासाठी भिकाऱ्याप्रमाणे कोणाच्या मागे तगादा लावू नये. महंतपणास ते शोभत नाही.

प्रश्न ५:

1. विवरणासाठी समास
१-९ हा समास कळावयास विशेष कठीण वाटला. बऱ्याचश्या संज्ञा (Terms, definitions) जसे, ब्रह्म, ब्रह्मांड, परब्रह्म, आत्मा, अंतरात्मा, सूक्ष्म याचे नीट आकलन नसल्याने अवघड वाटला. पण त्या मनाने १९-७, महान्ताची कार्ये, प्रयत्न याशी निगडीत असल्याने कळला, त्यामुळे अगदी १५ मिनिटे बोलणे एवढी तयारी नसली तरी त्यात काही विचार मांडता येतील.
2. निवडीची कारणे/मुद्दे
१९-७ मध्ये महंताचे गुण-धर्म, त्याने कसे वागावे याचे वर्णन आले आहे. चांगला महंत होणे हे फार अवघड काम आहे. सध्याच्या युगात त्याच प्रमाणे चांगला नेता होणे अवघड आहे. लोकांशी कसे वागावे, वेळ प्रसंगी पडते घ्यावे, लाचार होऊ नये या सारखी चांगली सूत्रे समर्थानी या समासात सांगितली आहेत.
3. सुभाषितवजा ओव्या
 - a. परमार्थी तो राज्य धरी। परमार्थ नाही तो भिकारी। या परमार्थाची सरी। कोणास द्यावी। (१-९-२३)
 - b. विवेकाचे फळ ते सुख। अविवेकाचे फळ ते दुःख। यात मानेल ते आवश्यक। केले पाहिजे। (१३-७-२८)
 - c. जिकडे जग तिकडे जगन्नायक। कळला पाहिजे विवेक। रात्रीदिवस विवेकी लोक। सांभाळीत जाती। (१९-७-१२)